

**VISSZATÉRŐK – VÁLTOZÓ
TENDENCIÁK A LENGYEL-
UKRÁN HATÁRMOZGÁSOKBAN**

Migrációkutató Intézet

Gyorselemzések

Gönczi Róbert

2022/9

2022.05.19.

Gyorselemzések 2022/9

VISSZATÉRŐK – VÁLTOZÓ TENDENCIÁK A LENGYEL-UKRÁN
HATÁRMOZGÁSOKBAN

Immáron több mint 6,3 millió ukrán menekült hagyta el hazáját, melyből a többség Lengyelországot választotta célországként. A maximális szolidaritást tanúsító Lengyelország hatékony rendszert épített fel a menekültek regisztrációjára, azonban egyre többen aggódnak, hogy a közép-európai állam nem fogja bírni az érkezők számának növekedését, egyre több kritikus hely (pl. Varsó) kapacitáshiánnyal küzd. Mindeközben elindult egy érdekes, eddig egyedülálló tendencia is: a hatóságok adatai szerint egyre több ukrán tér vissza a hazájába. A Migrációkutató Intézet gyorselemzése e jelenség okait tárja fel a vonatkozó statisztikák és összefüggések bemutatásával.

Bevezetés

Az ENSZ adatai szerint május közepéig már több mint 6,3 millió ukrán menekült tartózkodott külföldön, melyből mintegy 3,4 millióan Lengyelországot választották célországként.¹ Az érkezők többsége nő és gyermek, akik között többen is kísérő nélkül érkeztek, valamint rendkívül sok köztük a speciális szükséglettel rendelkező személy (pl. idősek) is.² Jellemzően e csoportok a leginkább kitettek az emberkereskedelem veszélyeinek, illetve sokan komoly mentális problémákkal küzdenek a háború következményeképp. Az emberek ellátásában oroszánrészt vállalnak a lengyel hatóságok és önkormányzatok, melyek munkáját ENSZ-ügynökségek, valamint más nemzetközi és civil szervezetek segítik.

Az ukránok megítélése mindaddig rendkívül pozitív Lengyelországban, azonban ez nem előzmény nélküli. A Varsói Egyetem Előítéletkutató Központjának 2021-es felmérése szerint a válaszadók 90%-a elfogadná az ukránokat kollégának és szomszédnak.³ A pozitív megítélésnek köszönhetően már a 2022-ben kirobbant háború előtt is virágzott az ukrán diaszpóra közösség Lengyelországban.⁴ Mindez annak ellenére is megvalósulhatott, hogy olyan súlyos történelmi sérelmek merülnek fel a lengyel lakosság emlékezetében az ukránokkal kapcsolatban,

¹ UNHCR 2022A.

² UNHCR 2022B.

³ SIERADZKA 2022.

⁴ GÖNCZI 2021.

Gyorselemzések 2022/9

mint például Sztjepan Bandera személye vagy a volhíniai mészárlás.⁵ Hozzátehetjük, hogy az ukránon kívül nem él nagyobb bevándorló közösség Lengyelországban.

Lengyel menekültválság-kezelés

A háború február 24-i kezdetét követően a kormányzati menekültügyi választerv és az ahhoz tartozó koordinációs mechanizmus központi elemévé vált a PESEL nevű közigazgatási regisztrációs rendszer.⁶ A PESEL egy tizenegy jegyű sorszámot biztosít a regisztrálóknak, mellyel a hatóságok azonosítani tudják a külföldi állampolgárokat és az állandó tartózkodási engedéllyel rendelkező személyeket például a bankokban és a hivatalokban. Fontos aláhúzni, hogy a PESEL-rendszer nem egyenlő az állampolgárság intézményrendszerével. A PESEL-sorszám csak 18 hónapig használható és nem biztosítja az összes állampolgári jogot. A PESEL-regisztrációt követően azonban elérhetővé válnak számukra a szociális juttatások (pl. a legalább kétgyermekes családoknak havonta folyósítható 500 zloty (500+ program), a minden gyermek után járó havi 110 eurós állami támogatás, a 70 eurós egyszeri „üdvözlőpénz” stb.)⁷ és az egészségügyi szolgáltatások, továbbá munkát vállalhatnak és tanulhatnak (sőt, akár saját céget is alapíthatnak Lengyelországban).⁸

A PESEL kijelölt regisztrációs pontokon kérvényezhető. Krakkóban március 16., Varsóban pedig március 19. óta érhető el, de hozzá lehet jutni például Przemyszlben is, mely az ukrán menekültek egyik elsődleges érkezési helye. A Kanadai Bevándorlás-, Menekült- és Állampolgárság-ügyi Iroda (IRCC) szerint Varsóban naponta több mint 1 000 biometrikus PESEL-regisztráció történik.⁹ Az IRCC felajánlotta a segítségét a lengyel hatóságoknak, így ma a szervezet heti 14 ezer hasonló regisztrációt tud biztosítani négy ország 13 helyszínén, Lengyelország mellett Romániában, Ausztriában és Moldovában is. A regisztráció várakozási ideje jellemzően 2–4 nap, a kártya kiállítási ideje pedig további 48 óra. A legfrissebb PESEL-adatsor április eleji, mely szerint már több mint 700 ezer ukrán menekült regisztrált be a rendszerbe.¹⁰ Ez a szám feltételezhetően azóta jelentős mértékben nőtt.

A lengyel állam emellett számít a lakosság segítségére is. Az ukránokat befogadó lengyel állampolgárok éppen ezért napi 9 eurót kapnak minden menekült után. Megállapítható ugyanakkor, hogy több mint két hónap

⁵ MÚLT-KOR 2013.

⁶ SIENIAWSKI 2022.

⁷ SIERADZKA 2022.

⁸ VISIT UKRAINE 2022.

⁹ SHIVJI 2022.

¹⁰ GODUSŁAWSKI 2022.

Gyorselemzések 2022/9

távlatából a szolidaritási hullám érezhetően alábbhagyott.¹¹ Megjelentek aggodalmak is főként a szociális és egészségügyi ellátórendszer, illetve az oktatási rendszer túlterheltsége miatt. Megállapítható, hogy hosszú távon Lengyelország nem tud lépést tartani a menekültáradat folyamatos növekedésével. Rafał Trzaskowski, a jobbközép Polgári Platformban politizáló főpolgármester szerint bár Varsó 30 menekültközpontja teljes kapacitással üzemel, a városba érkező ukránok 40%-a már nem jut szálláshoz, ugyanis az önkormányzat fizikailag nem tud több helyet biztosítani.¹²

Gyorsuló visszatérési tendencia

A május közepi adatok szerint eddig több mint 1,8 millióan tértek vissza Ukrajnába.¹³ A hazatérők száma dinamikus gyorsulást mutat, ugyanis március 30-án ugyanez a szám még mindössze csak 364 ezer¹⁴, április 7-én pedig 502 ezer volt.¹⁵ A visszatérések felgyorsulásának oka az lehet, hogy az orosz invázió frontja érezhetően áttolódott a keleti országrészre délről és északról. Ukrajna egyes területein, például Lemberg környékén már meg is fordult a migrációs trend: többen térnek vissza, mint menekülnek el. Természetesen ez nem igaz Ukrajna egészére, csak egyes járásokra és régiókra, jellemzően azokra, ahol nincs jelentős aktív katonai fenyegetés. Míg korábban a visszatérők jellemzően férfiak voltak, akik miután kimentették családjukat visszatértek harcolni hazájukért, most már többségben vannak a nők, az idősek és a gyermekek ebben a vizsgált célcsoportban.¹⁶ A kijevi Raszumkov Gazdasági és Politikai Tanulmányok Központjának felmérése szerint az elmenekülő ukránok 79%-a szeretne visszatérni az országba a közeljövőben.¹⁷ A visszatérési dinamikát ugyanakkor egyedi tényezők is alakítják. Például Tankovsky Oleg, a Budapesti Corvinus Egyetem doktorandusz hallgatója az AEGEE Budapest „Ukraine’s Perspectives for EU membership” elnevezésű, május 4-i rendezvényén úgy fogalmazott: sokan azért tértek haza áprilisban, hogy családjuk körében ünnepeljék az ortodox húsvétot (mely idén április 24-re esett). Vagyis a határátlépési statisztikákat érdemes hosszabb időtávon vizsgálni, hiszen például az átmeneti hazatéréseket megugró érkezési számok követhetik.

¹¹ HOFMANN 2022.

¹² SHIVJI 2022.

¹³ UNHCR 2022A.

¹⁴ BREZAR 2022.

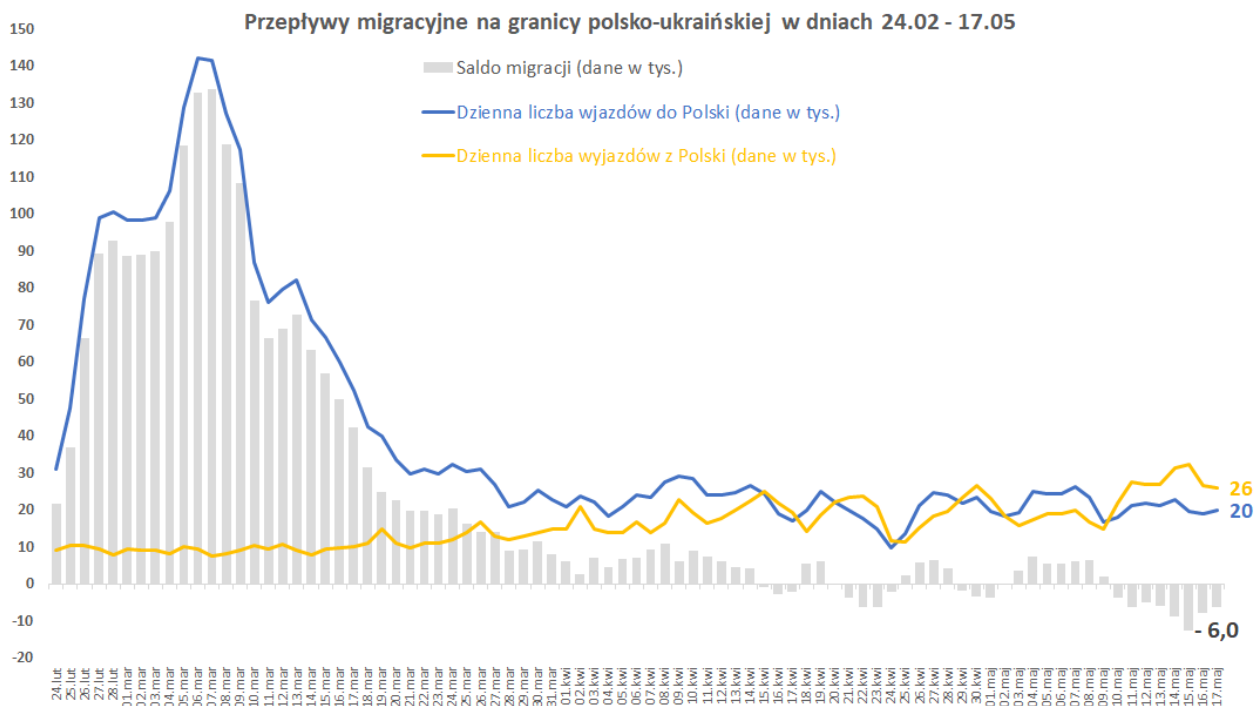
¹⁵ MOKRZYCKA 2022.

¹⁶ DOHERTY 2022.

¹⁷ OSTAPCHUK 2022.

Gyorselemzések 2022/9

Lengyelországi helyszíni, például przemysli jelentések szerint jelentősen csökkent az érkezők száma.¹⁸ Hasonló tendenciáról számolt be Krakkóból Pawel Szefernaker, a lengyel belügyminisztérium helyettes vezetője is, aki szerint enyhülni látszik a menekültáradat.¹⁹ A visszatérés már olyannyira kiemelt témává vált a lengyel közbeszédben, hogy Jedlnia-Letnisko városában külön gyűjtést indítottak, kifejezetten a visszatérő ukránoknak.²⁰

Źródło: opracowanie @KubisiakA na bazie danych dziennych Straż Graniczna, za @straz_graniczna, dane.gov.pl

1. ábra: Migrációs áramlások a lengyel-ukrán határszakaszon február 24. és május 17. között; szürke vonal: migrációs egyensúly mértéke; kék vonal: napi érkezések száma Lengyelországba (ezer fő); sárga vonal: napi érkezések Lengyelországból Ukrajnába (ezer fő)

Kijev: a lassan újjáéledő város

Beszámolók szerint a visszatérő ukránoknak köszönhetően lassan újjáéled az ukrán főváros, Kijev is.²¹ Az üzletek, kávézók, éttermek és fodrászatok ismét nyitva tartanak, a szupermarketekben teljes a készlet (mivel a humanitárius konvojjal érkező külföldi termékek mellett ismét megjelentek a helyi iparcikkek, például édességek, húsok, tejtermékek is). Ennek megfelelően újranyitottak a kistermelői piacok is, a tömegközlekedés ismét egész napos

¹⁸ BREZAR 2022.

¹⁹ DO RZECZY 2022.

²⁰ POLSKIE RADIO RDC 2022.

²¹ OSTAPCHUK 2022.

Gyorselemzések 2022/9

üzemben működik, folyamatosan járnak a metrók, de az iránytaxik – vagy marsrutkák – és a hagyományos taxik is elérhetőek, amelyek viteldíja a hrivnya súlyos inflációja ellenére a háború előtti szinten maradt. Igaz, egyelőre csak online formában, de az oktatás is folytatódhat. Kijevbe naponta több száz ember érkezik vissza, aminek köszönhetően a visszatérők száma már jóval meghaladta az ötvenezret.²²

Sokan választják Kijev helyett Lemberget viszonylagos biztonságossága miatt.²³ A nyugat-ukrajnai város eddig csak szórványos orosz támadásokat tapasztalt, így bizonyos értelemben az ország új fővárosává nőtte ki magát. A civil szektor, a diplomaták, az újságok és segélyszervezetek mind Lembergbe helyezték át székhelyüket a háború kitörését követően.

Megjelenő kihívások – pro és kontra

Mind a menekültek érkezése, mind a visszatérés komoly kihívásokat támasztott. A Lengyelországba érkező ukránoknak súlyos erőforráshiánnyal, egyre nehezebben elérhető munkaerőpiaccal és felsőoktatással, az emberkereskedelem veszélyével és kapacitáshiánnyal kell szembenézniük.²⁴ Maciej Duszczyk, a Varsói Egyetem professzora szerint emellett a menekültáradat újabb és újabb hullámaival érkező ukránok egyre nehezebben alkalmazkodnak a megváltozott életkörülményekhez.²⁵

Nem könnyebb ugyanakkor a visszatérés sem. Az Ukrajnába hazatérők számára nehézséget jelenthet a megváltozott helyi közösségbe történő visszailleszkedés, melyhez szükséges lenne egy állami támogatási rendszert felállítani. Ezt azonban Ukrajna, mint aktív háborús fél egyelőre nem tudja biztosítani.²⁶ Sok visszatérő fedezi fel, hogy otthona megsemmisült a háborúban, az ukrán állam azonban mindeddig nem tudott elindítani semmilyen lakhelyteremtési programot. A munkahelyek hiányából fakadó forráshiány mellett Ukrajna-szerte áruhiánnyal párosul, ami súlyos mélyszegénységet eredményezett számos régióban. Az ENSZ szerint a mélyszegénység problémája akár a lakosság 90%-át is érintheti.²⁷ Mindeközben a taposóaknak és a fegyverek proliferációja is komoly veszélyt jelent szerte az országban.²⁸ Jevgenyij Jenin, az ukrán belügyminiszter első helyettese éppen ezért arra figyelmeztette a visszatérő lakosságot, hogy amennyiben lehetséges, ne „rohanjanak azonnal vissza”

²² ALLAM 2022.

²³ UO.

²⁴ BREZAR 2022.

²⁵ MOKRZYCKA 2022.

²⁶ DOHERTY 2022.

²⁷ BREZAR 2022.

²⁸ DO RZECZY 2022.

Gyorselemzések 2022/9

Ukrajnába, hanem tájékozódjanak az állami információs oldalon és ellenőrizték, a hatóságok átvizsgálták-e már lakóhelyük környékét. További problémát jelent, hogy számos ukrán nagyvárosban – például Irpinyben vagy Borodjankában – továbbra sincs helyreállított kommunikációs rendszer, víz-, villany- vagy gázellátás.²⁹

Nemzetközi támogatás

A kialakult helyzetben látható, hogy mind Ukrajna, mind a vele szomszédos országok, így Lengyelország is azonnali humanitárius segítségre szorul. Sokat segített a nemzetközi civil szervezetek, például a Norvég Menekültügyi Tanács (NRC) megjelenése és gyors, aktív segítségnyújtása.³⁰ Az NRC együttműködik a Lengyel Nemzetközi Segítségnyújtási Központtal (PCPM) és Varsó város önkormányzatával. Az NRC emellett 1 500–2 500 menekültnek biztosít étkezést, egészségügyi szolgáltatásokat és pszichoszociális támogatást a varsói Wschodnia pályaudvaron. A norvég szervezet 82 millió dolláros keretösszeggel hasonló szolgáltatásokat nyújt más lengyel városok mellett Romániában, Moldovában és Ukrajnában is, ami 800 ezer embernek jelent azonnali segítséget.

Lengyelországnak azonban a fentiek ellenére továbbra is segítségre van szüksége. Erről számolt be az ország államfője, Andrzej Duda is, amikor közös sajtótájékoztatót tartott Joe Biden amerikai elnökkel, ahol azonnali, bővített nemzetközi segítséget kért a menekültválság kezeléséhez.³¹

Összegzés

A menekülthelyzet kifejezetten aggasztó Lengyelországban: a kapacitáshiány lassan szomorú realitássá válik az ország teljes területén. Bár a lakosság egyelőre kitart az ukrán menekültek feltétel nélküli támogatása mellett, amennyiben ez a helyiek életét súlyosan nehezítő tényezővé változik, könnyen megváltozhat a közhangulat. Tekintve, hogy már most megjelent a visszavándorlás tendenciája, egy negatív, borúlátó hangulatúvá váló közösségben az ukrán menekültek könnyen tehernek érezhetik magukat a befogadó társadalom szemében, így még nagyobb arányban választhatják a hazatérést. Ez azonban egyelőre nem lehet alternatíva a tömegek számára, hiszen még az ukrán hatóságok szerint sem biztosított minden feltétel a mindennapi élet újraindításához, illetve

²⁹ BOUNAOUI 2022.

³⁰ NORWEGIAN REFUGEE COUNCIL 2022.

³¹ THE WHITE HOUSE 2022.

Gyorselemzések 2022/9

a biztonság garantálásához. Amennyiben a nemzetközi közösség számára fontos Lengyelország megtartó erejének megőrzése, eddig sosem látott volumenű pénzügyi támogatással kell kiegészítenie az eddig indult programokat.

Felhasznált források:

Allam, Hannah (2022): *A packed train to Kyiv, bearing worried and hopeful returnees*. The Washington Post, 2022.04.22.

Forrás: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/04/22/displaced-ukrainians-returning-home/>
(Megtekintve: 2022. 05. 16.)

Bounaoui, Sara (2022): *Ukraińcy wracają do kraju. "Wszyscy ci pomagają, ale nie czujesz się jak w domu"*. RMF24, 2022.04.15. Forrás: https://www.rmf24.pl/raporty/raport-wojna-z-rosja/news-ukraincy-wracaja-do-kraju-wszyscy-ci-pomagaja-ale-nie-czujes-nId,5962906#crp_state=1 (Megtekintve: 2022. 05. 16.)

Brezar, Aleksandar (2022): *Going home to war: Why are more Ukrainian refugees now turning back from Poland?* Euronews, 2022.03.30. Forrás: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/03/30/going-home-to-war-why-are-more-ukrainian-refugees-now-turning-back-from-poland> (Megtekintve: 2022. 05. 16.)

Do Rzeczy (2022): *MSW Ukrainy przestrzega Ukraińców powracających do domów*. 2022.03.22. Forrás: <https://dorzeczy.pl/obserwator-mediow/279259/msw-ukrainy-przestrzega-ukraincow-powracajacych-do-domow.html> (Megtekintve: 2022. 05. 16.)

Doherty, Erin (2022): *Thousands of Ukrainians returning home amid fighting*. Axios, 2022.04.14. Forrás: <https://www.axios.com/2022/04/14/ukrainians-returning-un-invasion-russia> (Megtekintve: 2022. 05. 16.)

Godusławski, Bartek (2022): *Ponad 400 tys. uchodźców z Ukrainy poszuka pracy w Polsce. To wnioski z bazy PESEL*. Business Insider, 2022.04.07. Forrás: <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/ponad-400-tys-uchodzcow-z-ukrainy-poszuka-pracy-w-polsce-to-wnioski-z-bazy-pesel/zlydrel> (Megtekintve: 2022. 05. 16.)

Gyorselemzések 2022/9

Gönczi, Róbert (2021): *Modern kori exodus? — Az ukránok migrációja Lengyelországba*. Migrációkutató Intézet, 2021.10.14. Forrás: <https://www.migraciokutato.hu/2021/10/14/horizont-2021-16-modern-kori-exodus-%E2%80%95-az-ukranok-migracioja-lengyelorszagba/> (Megtekintve: 2022. 05. 05.)

Hofmann, Frank (2022): *Poland's Chief Rabbi Michael Schudrich: 'Everyone wants to help the refugees'*. DW, 2022.03.11. Forrás: <https://www.dw.com/en/polands-chief-rabbi-michael-schudrich-everyone-wants-to-help-the-refugees/a-61103141> (Megtekintve: 2022. 05. 16.)

Mokrzycka, Katarzyna (2022): *Liczba uchodźców z Ukrainy przekroczyła właśnie 4,5 mln [AKTUALIZACJA]*. 300Gospodarska, 2022.04.11. Forrás: <https://300gospodarka.pl/news/liczba-uchodzcow-z-ukrainy> (Megtekintve: 2022. 05. 16.)

Múlt-kor (2013): *Volhíniai mészárlás: máig nem nyugodnak a kedélyek*. 2013.07.15. Forrás: <https://mult-kor.hu/20130715-volhinaiai-meszarlas-maig-nem-nyugodnak-a-kedelyek> (Megtekintve: 2022. 05. 05.)

Norwegian Refugee Council (2022): *New refugee reception centre opens in overwhelmed Poland*. 2022.03.25. Forrás: <https://www.nrc.no/news/2022/march/new-refugee-reception-centre-opens-in-overwhelmed-poland/> (Megtekintve: 2022. 05. 16.)

Ostapchuk, Markian (2022): *Life is slowly returning to the streets of Kyiv*. DW, 2022.04.07. Forrás: <https://www.dw.com/en/life-is-slowly-returning-to-the-streets-of-kyiv/a-61384592> (Megtekintve: 2022. 05. 16.)

Polskie Radio RDC (2022): *W Jedlni Letnisku trwa zbiórka dla Ukraińców powracających do kraju*. 2022.04.20. Forrás: <https://www.rdc.pl/informacje/w-jedlni-letnisko-trwa-zbiorka-dla-ukraincow-powracajacych-do-kraju-posluchaj/> (Megtekintve: 2022. 05. 16.)

Shivji, Salimah (2022): *Poland's capital straining under weight of more than 300,000 refugees fleeing war in Ukraine*. CBC, 2022.03.24. Forrás: <https://www.cbc.ca/news/world/poland-ukraine-refugees-strain-1.6394244> (Megtekintve: 2022. 05. 16.)

Gyorselemzések 2022/9

Sieniawski, Bartosz (2022): *Poland rolls out mass registration campaign for Ukrainian refugees*. Euractiv, 2022.03.17.

Forrás: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/poland-rolls-out-mass-registration-campaign-for-ukrainian-refugees/ (Megtekintve: 2022. 05. 05.)

Sieradzka, Monika (2022): *Poland's open-door policy helps Ukrainian refugees build new lives*. DW, 2022.03.20. Forrás:

<https://www.dw.com/en/polands-open-door-policy-helps-ukrainian-refugees-build-new-lives/a-61192590>

(Megtekintve: 2022. 05. 05.)

The White House (2022): *Remarks by President Biden and President Andrzej Duda of Poland in Briefing on the Humanitarian Efforts for Ukraine*. 2022.03.25. Forrás:

<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2022/03/25/remarks-by-president-biden-and-president-andrzej-duda-of-poland-in-briefing-on-the-humanitarian-efforts-for-ukraine/>

(Megtekintve: 2022. 05. 16.)

UNHCR (2022a): *Ukraine Refugee Situation*. UNHCR Operational Data Portal. Forrás:

<https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (Megtekintve: 2022. 05. 05.)

UNHCR (2022b): *Inter-agency Operational Update Ukraine Situation – Regional Refugee Response Plan (Poland) - 20 April 2022*. Reliefweb, 2022.04.21. Forrás:

<https://reliefweb.int/report/poland/inter-agency-operational-update-ukraine-situation-regional-refugee-response-plan> (Megtekintve: 2022. 05. 05.)

Visit Ukraine (2022): *Ukrainians in Poland: how to get a PESEL number?* 2022.03.19. Forrás:

<https://visitukraine.today/blog/202/ukrainians-in-poland-how-to-get-a-pesel-number#:~:text=PESEL%20will%20allow%20you%20to,your%20own%20company%20in%20Poland>

(Megtekintve: 2022. 05. 16.)

A Migrációkutató Intézet elektronikus kiadványsorozata

Kiadó: **Migrációkutató Intézet**

A kiadó elérhetősége: H-1518 Budapest, Pf. 155.

Tel.: +36 1 372 0191

E-mail: info@migraciokutato.hu

© Gönczi Róbert, 2022

© Migrációkutató Intézet, 2022

Sorszám: 2022/9